

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ
TÜRKMER

Kazakistan'da Yaşanan Hükümet Karşıtı Ayaklanma Olaylarının Rus Medyasındaki Yansımaları

Mustafa Zafer SOYDAN
TÜRKMER Araştırma Asistanı

Bu yayının tüm hakları Sakarya Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne aittir. İzin olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

© 2022 TÜRKMER

Kazakistan'da Yaşanan Protestoların Rus Basınına Yansımaları

Giriş

Orta Asya'nın en büyük devleti ve siyasi, kültürel, ekonomik ve askeri olarak Türk Dünyası için stratejik öneme haiz olan Kazakistan yeni yılın ilk günlerinde hareketli ve sancılı günler yaşamıştır. Ülke genelinde halk sokağa dökülerek geniş çaplı protestolar başlamış, olaylar kısa süre içerisinde ulusal sınırları aşarak küresel bir krize dönüşmüştür. Kazakistan, cereyan eden krizler sırasında maddi ve manevi olarak büyük bir sarsıntı geçirmiş, onlarca insan hayatını kaybetmiş, yüzlerce insan ise yaralanmıştır. Ülke genelinde 5 Ocak ile 19 Ocak 2020 tarihleri arasında OHAL ilan edilmiştir.

Ülkenin dört bir tarafında halkı sokağa döken protestoların arka planında akaryakıt zammı gelmektedir. Nitekim 2021 yılının son gününde Kazakistan'ın milli parasıyla 60 Tenge olan sıvılaştırılmış doğal gaz (LPG) 2022'nin ilk günü itibariyle iki kat artarak 120 Tenge'ye çıkmıştır. Yüzde yüzlük zammın neticesinde 2 Ocak 2022 yılında Hazar kıyısında yer alan Aktau halkı sokağa dökülmüştür. Aktau halkının sokağa dökülmesinin akabinde başkent Nursultan, Almatı, Çimkent, Karaganda, Kökteşav gibi önemli şehirlerde de halk sokağa dökülmüş ve eylemler şiddetlenerek devam etmiştir. Akaryakıt zammına karşı olan protestocuların eylemleri kısa süre içerisinde çatışmalara dönüşmüştür. Nitekim hükümet binası basılmış, birçok kamu kurumu ve kuruluşuna zararlar verilmiş, devlete ait olan birçok menkul ve gayri menkuller ciddi hasarlar almıştır.

Büyük bir iç krizle karşı karşıya kalan Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev yaptığı açıklamada üyesi oldukları Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) liderlerinden yardım istemiştir. KGAÖ 6 Ocak 2022 tarihinde aldığı kararla Kazakistan'ın yardım talebine olumlu cevap vererek Rusya Hava İndirme Kuvvetlerinin de bulunduğu barış gücü askerlerini Kazakistan'a göndermiştir.

Hükümetin istifasıyla sonuçlanan protestoları birçok ülke, yerel ve uluslararası basın yakından takip etmiş, olayları sığağı sığağına Dünya kamuoyuyla paylaşmıştır. Kazakistan ile kader birliğı bulunan Rus basını da protestoları yakından takip etmiştir. Rusya'nın en önde gelen ve tirajı yüksek olan yayın organı İzvestiya ve Ria yaşanan gelişmelere geniş yer ayırmıştır. Bu çalışmada İzvestiya ve Ria yayın organında çıkan haberler irdelenmiştir.

İzvestiya'da Çıkan Haberler

Rusya'nın en prestijli yayın organlarından biri olan İzvestiya Kazakistan'da yaşanan eylemleri ilk günden itibaren takip etmiş ve olaylara geniş yer ayırmıştır. Olayların nasıl geliştiğı, hangi şehirlerde eylemlerin nasıl cereyan ettiğı, yetkililerin açıklamaları, vatandaşların talepleri, hükümet tarafından nasıl önlemlerin alındığı İzvestiya basını tarafından yakın takibe alınmış, gazetenin bültenlerinde geniş yer bulmuştur. Gazete olayları stratejik, sosyolojik, askeri ve ekonomik olmak üzere çok farklı perspektiflerden ele almıştır.

İzvestiya gazetesi 6 Ocak 2022 tarihinde “Yanan ülke: Kazakistan'daki protestocular şiddete yöneliyor. Silahlı çeteler yağmalıyor, doktorlara saldırıyor ve kolluk kuvvetlerini öldürüyor” adlı bir sürmanşetle 2 Ocakta başlayan protestoların genel panoramasını vermiştir. Haberde protestocuların sabahın erken saatlerinden itibaren Almata, Çimkent, Taraz gibi önemli şehirlerin yönetimlerine saldırıldığı, Eski devlet başkanı Nursultan Nazarbayev'in anıtının devirildiğı, Kazakistan cumhurbaşkanının Nur Sultan'da bulunan konutunun ateşe verildiğı, bazı basın yayın organlarının ofisine zararlar verildiğı, yetkililerin KGAÖ'den yardım istediğı, ülke genelinde OHAL ilan edildiğı belirtilmiştir. Haberde ayrıca Nur Sultan'dan Almatı'ya uçuşların iptal edildiğı, başkent havalimanında çok sayıda zırhlı personelin bulunduğu, isyancıların havalimanına alınmadığı, protestocuların bazılarında kurşungeçirmez yelekler olduğu, ülke genelinde borsaların askıya alındığı, internet bağlantısının kesildiğı belirtilmiştir. Aynı haberde Kazakistan siyaset bilimci Marat Shibusov'un açıklamalarına da yer verilmiştir. Kazak siyaset bilimci yaptığı açıklamada “*mağazalara ürün teslimatı yapılamamaktadır. Büyük mağazalar kapalı. Şehir genelinde çok sayıda yağma, dayak ve vandalizm vakası var. Şehirde elektrikler kesildi, polisler kaçtı. Yağmacılar iyi organize olmuşlar ve açıkça bir plana göre hareket ediyorlar. Şehirlerdeki durumlar kritik*” demiştir. Bir diğer siyaset bilimci Daniyar Aşimbaev yaşananların barışçıl bir protesto olmadığını belirtmiştir. Aşimbayev protestoların eş zamanlı olduğuna dikkat çekerek protestocuları militan olarak niteledi ve daha sert önlemlerin alınması gerektiğini belirtmiştir. Ortadoğı Enstitüsü Başkanı Siyaset Bilimci Yevgeniy Satanovski eylemlerin

Afganistan’da büyük askeri deneyime sahip profesyonel savaşçılar tarafından yönetildiğini belirterek protestoların yabancı aktörler tarafından yönetildiği imasını yapmıştır. Satanovski Suriye’de yaşanan olaylarla Kazakistan’da yaşanan olaylar arasında bağlantı kurarak Suriye’deki durumun Rusya sayesinde istikrara kavuştuğunu belirtmiş ve olası bir Rusya müdahalesini meşru kılmaya çalışmıştır.¹

İzvestiya protestolar sırasında gözaltına alınan eylemciler hakkında da haber yapmıştır. Habere göre Devlet Başkanlığı Basın Servisi 5800 kişinin tutuklandığına dair yazılı açıklama yapmıştır. Tutukluların birçoğunun yabancı uyruklu olduğu belirtilmiştir. Cumhuriyet müfettişlerinin 125 ceza davası açtığı kamuoyuyla paylaşılmıştır.²

İzvestiya gazetesi yetkililerin aldığı önlemler hakkındaki haberleri de sütunlarına taşımıştır. Bu bağlamda Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokaev protestoculara karşı sert önlemlerin alınacağını, protestoların komplocular tarafından organize edildiğini belirtmiştir. Tokaev geniş eylemler karşısında KGAÖ’den yardım istemiştir. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan yaptığı açıklamada KGAÖ’nün Kazakistan’a barış gücü göndermeye karar verdiğini belirtmiştir. Barış güçlerinin içinde Rusya, Belarus, Ermenistan, Tacikistan ve Kırgızistan silahlı kuvvetleri vardır. Rusya Devlet Duma Bağımsız Devletler Topluluğu İşleri (BDT) ve Avrasya Entegrasyonu ve Yurttaşlarla İlişkiler Komitesi Başkanı Leonid Kalaşnikof barış gücü askerlerinin Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokaev’in gerekli gördüğü süre boyunca ülkede kalacağını belirtmiştir. Alınan diğer önlem arasında Almatı polis departmanı sözcüsü Saltanat Azirbek misafirleri ve halkı evlerinden çıkmama konusunda uyarmıştır. Ülkede aynı zamanda 180 gün boyunca benzin, dizel, sıvılaştırılmış gaz fiyatlarına ilişkin devlet düzenlemesi getirilmiştir. Sosyal açıdan önemli mallar için fiyatların istikrara kavuşturulması, altı ay boyunca büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarının, patates ve havucun yurt dışına ihracatı yasaklanmıştır.³

İzvestiya’nın bir diğer haberine göre Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev yaptığı açıklamada protestoların temel nedeni olarak zengin ve fakir arasındaki makasın iyice açılması olduğunu belirtmiştir. Tokayev “*Bugün, tüm sosyal yapının köklü bir şekilde dönüştürülmesi gibi stratejik bir görevle karşı karşıyayız. Kazakistan vatandaşlarının*

¹ <https://iz.ru/1273676/ekaterina-tiunina-aigul-khabibullina-elmar-bainazarov/strana-v-ogne-v-kazakhstane-protestanty-pereshli-k-otkrytomu-nasiliu>

² <https://iz.ru/1274799/2022-01-10/chislo-zaderzhannykh-v-khode-besporiadkov-v-kazakhstane-vyroslo-do-58-tysiach>

³ <https://iz.ru/1273676/ekaterina-tiunina-aigul-khabibullina-elmar-bainazarov/strana-v-ogne-v-kazakhstane-protestanty-pereshli-k-otkrytomu-nasiliu>

arzularını ve çıkarlarını karşılayan gerçek reformlara ihtiyacımız var” diyerek ülkede yeniden yapılanma ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Kazakistan Devlet Sekreteri Yerlan Karin ise protestocuları kastederek radikallerin ve terörist grupların ülkedeki kötü durumdan faydalandığını belirtmiştir.⁴

RİA’da Çıkan Haberler

Rusya’nın bir diğer önemli yayın organı RİA da Kazakistan’da yaşanan olayları yakından takip etmiş ve sütunlarında geniş yer vermiştir. Rus yetkililerin protestolara dair yaptığı açıklamaları manşetlerine taşımıştır. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin KGAÖ olağanüstü toplantısında Kazakistan’da yaşanan olayları değerlendirmiştir. Putin yaptığı açıklamada Kazakistan’daki olayların KGAÖ ülkelerinin iç işlerine yapılan ilk ve son müdahale olmadığını, internet erişimi ve sosyal ağların vatandaşları tahrik ettiğini belirtmiştir.⁵ Putin aynı toplantıda olayların ciddiyetine değinerek *“Toplantımızda hepimiz için (KGAÖ devletleri) gerçekten çok ciddi ve endişe verici sorunları tartışıyoruz- Kazakistan’daki durum ve bunu normalleştirmeye yönelik tedbirler hakkında. Bu hepimizi ilgilendiriyor”* demiştir.⁶

Rusya Federasyonu Başkanlığı Basın Sözcüsü Dmitri Peskov, protestolardan sonra kurulan yeni hükümet hakkında bir açıklama yapmıştır. Kurulan yeni hükümette Enferyasyon ve Sosyal Kalkınma Bakanı olan Askar Umarov olmuştur. Umarov’un daha önceden Ruslar hakkında olumsuz açıklamalarda bulunmuştu. Askar Umarov’un bakanlığını değerlendiren Peskov Rusya’nın kardeş bir ülke olan Kazakistan’ın yeni Bakanlar Kurulu’nun tüm üyeleriyle çalışmaya hazır olduğunu söylemiştir.⁷

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mariya Zaharova da Kazakistan’da yaşanan olayları değerlendirmiş ve Amerika Birleşik Devletleri’ni (ABD) eleştirmiştir. Zaharova ABD’nin Kazakistan’daki durumu değerlendirirken artık ikiyüzlü olmayacağını ve yalan söylemeyeceğini belirtmiş ve ABD Dışişleri Bakanı Anthony Blinken’in Moskova’nın

⁴ <https://iz.ru/1280246/2022-01-21/tokaev-nazval-prichinu-besporiadkov-v-kazakhstane>

⁵ <https://ria.ru/20220110/kazakhstan-1767128134.html>

⁶ <https://ria.ru/20220110/kazakhstan-1767125488.html>

⁷ <https://ria.ru/20220113/peskov-1767645448.html>

sorunları çözümedeki durumuna ilişkin yaptığı açıklamalarının⁸ çocukça ve gevezelik olduğunu söylemiştir.⁹

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Blinken'in yaptığı açıklamalar hakkında yorum yapmamıştır ancak Kazakistan'ın birlik devletine katılıp katılmaması konusunda kendisine sorulan soruyu cevaplamıştır. Lavrov Rusya'nın davet etmek gibi bir alışkanlıklarının olmadığını, başvuru olduğu takdirde yapıcı bir şekilde değerlendirileceğini, kibar insanlar olduklarını, Rusya'nın NATO'ya benzemediğini söylemiştir. Lavrov Kazakistan'ı birlik devletine katmak için herhangi bir zorlama yapmayacağını belirtmiştir.¹⁰

Tüm bunlardan çıkarılacak temel sonuç olarak Rus medyasında Kazakistan'da yaşananların iç politik-ekonomik süreçlerle alakalı bir siyasal gelişme olmadığı, dış (ABD) etkisiyle geliştirilen bir süreç yaklaşımının egemen olduğu hususundan bahsedilebilir. Bu husus Rusya önderliğindeki KGAÖ güçlerinin Kazakistan'a gitmesini meşrulaştırıcı bir yayın politikası olarak nitelendirilebilir.

⁸ Blinken yaptığı açıklamada Kazakistan'ın KGAÖ'nden yardım istemesinin soru işaretleri uyandırdığını, Kazakistan'ın sorunları çözmek için yeterince kaynağa sahip olduğunu, Tarihi tecrübelerle bakıldığında Rusya'nın Kazakistan'a girdikten sonra çıkmasının zor olacağını belirtmiştir.

⁹ <https://ria.ru/20220108/zakharova-1767002845.html>

¹⁰ <https://ria.ru/20220114/kazakhstan-1767840777.html>